

SOKOLSTVÍ A OLYMPISMUS

Martin Černek

Pedagogická fakulta Ostravské Univerzity, Ostrava

Předloženo v září 2007

Hlavní myšlenkou následujícího sdělení je stručné srovnání dvou myšlenkových koncepcí, sokolství a olympismu. Toto srovnání má poskytnout stručný přehled o myšlenkové koncepci sokolské filozofie, která provází českou společnost daleko předtím, než vznikl samostatný československý stát, a také dlouho před tím, než se podařilo obnovit novodobé olympijské hry. Pozornost je kladena na analýzu sokolské filozofie, která se v mnohém shoduje s myšlenkovou koncepcí novodobého olympismu. Nutno však říci, že hlavně v současnosti může být sokolská filozofie určitým myšlenkových východiskem pro situaci, kterou sociologové nazývají „krizí olympismu“.

Klíčová slova: *Sokol, sokolství, olympismus, olympijské hnutí, kalokagathia, areté, antická filozofie.*

ÚVOD

Sokolství můžeme považovat za typicky český sociokulturní fenomén, který je nejen myšlenkově bytostně spjat s olympijskou myšlenkou a hnutím, ale nalézáme zde podněty, východiska, vztahy a vzory, které novodobému olympismu předcházejí.

Sokolství je filozofie, kterou v současnosti prezentuje Česká obec sokolská (ČOS). V sokolské myšlence je zakořeněn celkový národní profil občanů, jejich kultura, identita, hodnoty a ideály. Sokolství je možno chápat jako způsob vnímání a hodnocení světa. Je zaměřeno na člověka v ontologickém slova smyslu. Sokolství i olympismus je mimo jiné charakterizován jako výchovný, vzdělávací a kulturní vzor, který nachází své ideové kořeny v antické kultuře. Podobně to vyjádřil i Pierre de Coubertin, že „*Olympismus není systém, je to stav myslí*“. Nutno však připomenout jeden základní fakt, že Sokol prezentuje svou filozofii od roku 1862, tzn. zhruba o 34 let dříve, než první novodobé olympijské hry. Z historických

materiálů nalézáme úzkou spolupráci českých tělovýchovných pracovníků právě s P. de Coubertinem při obnově a realizaci novodobých olympijských her.

Problémem současného olympismu je, že se ve svém historickém vývoji značně odchýlil od původních myšlenek a ideálů. Neustálá kritika ve smyslu degradace olympismu na olympijské hry a s ní spojenou komercionalizací. Olympijské hry jako nositelé olympijské myšlenky se postupem času staly olympijskými hrami ekonomů, businessmanů, manažerů, sportovních lékařů, chemiků apod. Proto jsou olympijské hry určeny pouze těm nejlepším, profesionálním sportovcům světa, kteří se sami stávají zdrojem příjmů lidí, kteří nemají s olympismem a olympijskou myšlenkou nic společného. Hovoříme-li o krizi olympismu, tak je to právě z výše uvedených důvodů.

Nastává zde problém odpovědnosti, který je spojen s realizací každé velké myšlenky. Odpovědnost ve smyslu celku lze vyjádřit řeckým termínem Areté. Odpovědnost za celek ve smyslu vlastního, vnitřního sebepřesahu k celku. Staří Řekové tuto harmonii označovaly slovem Kalokagathia. Sokolství a olympismus je v podstatě forma Areté, ctnosti. Proto je třeba o ten celek pečovat a naplnit jej obsahem, který by zachoval jeho původní vážnost a respekt.

HISTORICKÝ KONTEXT VZNIKU SOKOLSTVÍ A NOVODOBÉHO OLYMPISMU

Dr. Miroslav Tyrš, spoluzakladatel sokolské organizace již ve svém díle „Hod olympický“ (1968) psal o pramenech starořecké tělesné kultury, významu tělesných cvičení a o jejich individuálním i společenském uplatnění. Toto dílo lze v podstatě považovat za jedno z prvních moderních vyjádření olympijské myšlenky. „Hod olympický“ je podle Hodaně (2003, 114) „...výsledek Tyršovy erudice i jeho fascinace antickým Řeckem.“ Je to v podstatě vyjádření obdivu k antické kultuře a řeckému ideálu člověka. Vztah k tělu a tělesné kultuře prezentovaný právě antickým Řeckem se stal pro Tyrše vzorem nejen pro tělesný a duševní harmonický rozvoj jedince, ale hlavně chápal význam termínu kalokagathia pro široké společenské uplatnění. Toto pochopení a následná interpretace se staly jedním ze stavebních prvků Tyršovy filozofie – sokolství.

Na jedné straně se měla stát tato filozofie prostředkem určitých obrozeneckých snah českého národa, češství a emancipace celé české kultury, ale na druhé straně zde byla také myšlenka starořeckého „olympismu“, která byla Tyršem pochopena ve smyslu určitého přístupu výchovy nejen jednoho národa, ale všech národů.

Zde je nutno říci, že filozofie sokolství, která byla z hlediska svého ideového obsahu velmi podobná filozofii antických olympijských her se objevila u Tyrše o celá tři desetiletí dříve, než u zakladatele novodobého olympismu – P. de Coubertina. Lze sice předpokládat, že Coubertin se olympismem a olympijskou problematikou začal zabývat již dříve, nicméně jeho první doložený proslov věnovaný tomuto problému byl na pařížské Sorboně až v roce 1892. Jestliže pro Coubertina znamenaly olympijské hry praktické vyjádření harmonie a sebeinterpretace člověka, pak u Tyrše byly tyto tendence realizovány do podoby všesokolských sletů. Tyto slety a také olympijské hry byly vnímány jako vyvrcholení tělesné kultury, výchovný ideál, největší svátek a oslava lidství v celé jeho dosavadní historii. Demonstrující úroveň kultury, těla, určité posvátnosti, piety, setkání národů apod.

PROBLÉMY SOKOLSTVÍ A OLYMPISMU V SOUČASNOSTI

Podle Hodaně (2003, 123) „...Tyršovo sokolství je postaveno na jím chápaném olympismu, je ale nasměrováno, z důvodů kulturních, společenských i politických, dovnitř konkrétní společnosti, bez nároků na mezinárodní uplatnění, což je zásadní rozdíl od pozdějšího vývoje olympismu coubertinovského.“ Z toho plyne, že Tyršovo sokolství bylo původně zaměřeno národně, kdežto coubertinův olympismus má jednoznačně mezinárodní charakter.

Podle Tyrše je téměř základní povinností každého člověka péče o sebe sama, tj. o svou vlastní osobu ve smyslu maximálně možného všestranného rozvoje. Je to v podstatě základní lidská povinnost, která je následně spojována s občanskými povinnostmi a rolemi. Takto vnímaná představa o člověku se měla přenést do výchovného působení jedince.

V současnosti je však ideál olympismu různými sociokulturními, ekonomickými a politickými tlaky postupně redukován na formu olympijských her. Hry začaly mít formu kompetice nejen mezi sportovci, ale také mezi státy samotnými.

Hovoříme-li zde o výkonu, pak je nutné zmínit, že Tyrš (1946) nebyl zastáncem výkonově pojatého sportu, který podle něj člověka odosobňuje. V takovémto cvičení není člověk cílem, ale již jen pouhým prostředkem. Cílem se stává cvičení samo o sobě. Tyrš v žádném případě sport a sportovní zápolení neodmítá, pouze upozorňuje na negativa jednostranného sportovního zaměření. Tyto tendence můžeme pozorovat právě v současných olympijských hrách. Společným prvkem olympismu a sokolství je však jedna ze základních lidských vlastností – *soutěživost*. Coubertin tento pojem míní ve vztahu sportovec *x* sportovec, a to na olympijských hrách, kdežto u Tyrše se soutěživost projevuje ve jistém smyslu soutěže

jednoho národa s národy jinými, vyspělejšími. Zbraněmi v této soutěži je však kulturní, morální, a tělesná úroveň národa.

Tyrš si byl zcela jistě dobře vědom toho, že i slavné antické Řecko nebylo bez chyb, nicméně tyto negativní projevy antických ideálů se snažil eliminovat při vytváření vlastní národní obdoby olympismu – sokolství. Do tohoto ideového a filozofického proudu se snažil vtisknout jen to dobré a pozitivní, co se dalo ze starověké olympijské tradice vzít. V Tyršově sokolství se nejednalo pouze o naplnění všestranného antického ideálu kalokagathie, ale o vytvoření specifického životního stylu, způsobu života, prostřednictvím něhož lidé ve svém životě jednají a konají.

Tyrš (1946, 11) sám charakterizuje sokolskou myšlenku slovy „*To, oč tu běží není zvelebení věci tělocvičné, to je jen vnější spojení, ale vzájemnost duševní.*“ Kromě individuálního rozvoje Tyrš hovoří o principech lidské vzájemnosti, potřeby sdílení se, o nutnosti vzájemné spolupráce, občanské odpovědnosti, vytváření vzájemné důvěry apod. Hogenová (2003) hovoří o sokolství, jako o zvláštním spojení duší. Toto spojení se projevovalo prostřednictvím dobrovolné práce, která se stala pro sokolství zcela zásadní a typickou.

Coubertin (1977) vnímá olympijskou myšlenku jako filozofii, životní postoj. Hovořil-li Coubertin o olympismu jako o filozofii, musel se nutně zabývat jejími výchovnými a vzdělávacími aspekty. Otázkou je, jak dalece a jakou měrou působí olympismus jako vzor pro život dnešní mladé generace. Byl zde již zmíněn problém určité redukce olympijské myšlenky na olympijské hry a s nimi související ekonomické a společensko-politické problémy. Zcela patrná je snaha po maximalizaci výkonu a to nejen výkonu v pohybovém slova smyslu. Olympionik, jako jedinec, který má prezentovat kalokagathickou harmonii člověka se stává pouhým sportovcem, který je dále redukován na nástroj, prostředek reklamy, obchodu, směny a spotřeby. O tom, že latinské „*panem et circenses*“ platilo i dříve není třeba pochybovat, nicméně v dnešní době se toto přísloví rovněž zredukovalo spíše na vztah „*circenses → panem*“. Tato redukce souvisí i se vznikem tzv. *konzumní společnosti*, která je rovněž zaměřena na výkon. Dochází také ke zpochybňování společenských hodnotových systémů. Dostali jsme se v podstatě do hermeneutického kruhu, v němž však stále nenacházíme celospolečensky přijatelné a uspokojivé řešení.

Současné negativní podoby olympijských her jsou způsobeny vztahem *člověk – výkon – vítězství*. Vítězství je mnohdy dosahováno ne zcela v zásadách fair-play a v intencích

sportovní etiky. Olympijskou myšlenku, tak jak je prezentována v dnešní podobě, nelze chápat jako prostředek k výchově a kultivaci mladého člověka. Sokolská myšlenka také není v současnosti tak aktuální jako dříve a sokolská organizace se rovněž potýká s nemalými problémy a úskalími. Nicméně úroveň posledního uskutečněného XIV. všesokolského sletu v červenci 2006 v Praze stále svědčí o neobyčejném lidském úsilí a profesionálním přístupu všech aktivně zúčastněných, ale také o životě a existenci nejstarší tělovýchovné organizace, která je založená především na principu dobrovolnosti a touze po harmonicky vyvážené osobnosti.

O olympismu, olympijské myšlence, nebo filozofii olympijských her je veřejnost daleko více informována, nežli o filozofii sokolství. Přitom sokolství ve své podstatě přímo z olympismu vychází. Proto je nutné alespoň stručně přiblížit, v čem spočívá podstata sokolství, popř. jaké jsou její atributy a prvky. Bylo řečeno, že sokolství je v podstatě filozofie, životní styl, způsob osobního i společenského sebevyjádření, která vychází z antické filozofické tradice. Nešpor (2003, 146) formuluje sokolskou myšlenku do několika bodů:

- Sokolství vyjadřuje vztah k vlastnímu zdraví a životu, vztah k vlastní rodině i národu.
- Sokolství vyjadřuje zodpovědnost jednotlivce za celek, vyjadřuje vztah k ideálu kalokagathie, k ideálu bratrství mezi lidmi a přátelství mezi sportovci celého světa.
- Sokolství je mravní opora pro pevné životní postoje.
- Sokolství je i úcta k historii a hrdost na to, že jsem členem Sokola:
 - že jsem příslušníkem největší české tělovýchovné organizace s nejstarší historií,
 - že jsem členem organizace, která stála u zrodu novodobého českého státu a jejíž příslušníci se ve velké míře podíleli na bojích za svobodu a samostatnost českého státu.
- Sokolství je hrdost na to, že jsem členem organizace, která od svého založení hájila demokratické zásady, která se hlásí a vyjadřuje vztah k všelidským hodnotám.
- Sokolství však (jako vazbu na oběti minulých generací) také vyjadřuje odhodlání bránit tyto všelidské hodnoty a ideály.

Můžeme říci, že jak sokolství, tak olympismus je určitý duchovní systém, který zachovává lidskou důstojnost, vzájemný respekt, úctu, toleranci, dosahovaný v oblasti tělesné kultury. To, co však v jistém smyslu staví sokolskou myšlenku trochu dále, je jeho služba celé společnosti, jejím nejširším vrstvám, kdežto coubertinův olympismus byl zpočátku zaměřen jen na úzkou aristokratickou komunitu. V současné době si však olympismus, resp.

olympijské hry zachovávají podobnou zaměřenost. Taky zde mají výsadu pouze ti nejlepší, nejvýkonnější. V tomto spatřuji určité projevy nedemokratičnosti olympijské myšlenky. Sokol se tudíž nemohl a stále nemůže zcela ztotožňovat s olympijskou myšlenkou, která byla zaměřena aristokraticky až elitářsky. Z historického hlediska lze tedy říci, že Sokol, resp. sokolství se v celém svém průběhu existence snaží udržovat status všestranné výchovy jedince.

Dalším rozdílným znakem je vliv olympismu a sokolství pro každodenní život člověka, občana. Olympismus je myšlenka propagovaná a prezentovaná především ve spojitosti s olympijskými hrami, kdežto sokolství je v podstatě životní styl, způsob života. Je proto systémem každodenním. Olympismus se prezentuje jako internacionální forma, kdežto v sokolství spatřujeme naplnění aspektu národního.

Rozdílnou se také stává otázka sportu. Pro olympismus je sport prostředkem pro výkon, a ten je důležitý pro případné vítězství. Kdežto sokolství pracuje se sportem pouze ve smyslu doplňkové činnosti. Stěžejním pojmem se stávají tělesná cvičení, a i ta jsou vnímána pouze jako prostředek k celkovému rozvoji tělesné kultury, jako subsystému kultury obecně. Dovalil a kol (2004, 187) tvrdí, že *„Olympijské hry nejsou jedním ze sportovních podniků. Mají specifický duchovní obsah, hlubší propojení na výchovu, kulturu, humanismus, internacionalismus a universalismus.“* Nutno však říci, že současný olympismus, resp. olympijské hry jsou však právě prezentovány a veřejností také vnímány jako jeden velký nadnárodní sportovní podnik. Dochází zde ke střetu ideálu se životní realitou. Tzv. romantické období, které bylo patrné při obnově olympismu je v současnosti konfrontováno s moderním, pragmatickým a utilitaristickým pohledem. Navíc lze v dnešní době na základě nejrozličnějších výzkumů potvrdit, že větší část populace spojuje pojem olympismus pouze s olympijskými hrami. Níže uvedená tabulka (Dovalil a kol, 2004, 191) představuje základní charakteristiky původních a současných ideových východisek z hlediska olympijského vědomí:

Romantismus	Pragmatismus
Hluboká krize sportu (amorálnost, technokratismus, doping, subkulturní izolace, komercializace, násilí), skepse, radikální návrhy na přetvoření sportu (integrace s uměním, odstoupení od soutěží a rekordismu aj.).	Sport není v krizi, je oblastí showbyznysu, vzkvétá, má vysokou sledovanost, ekonomická efektivita je barometrem jednoty sponzoringu a reklamy, sociální prestiž sportu a sociální status sportovců vzrůstají.

Otázkou je, které z výše uvedených přístupů výstižněji odráží současnou realitu olympijského hnutí. Nutné říci, že olympismus by měl být zvláště v dnešní době vnímán a prezentován jako prostředek k vytváření pozitivních mezilidských vztahů a jejich kultivaci. Nelze jej uplatňovat jen jako nálepku pro ekonomické aktivity. Dovalil a kol. (2004) tvrdí, že olympismus by měl být více než jen sportem. Měl by být spiritualitou a filozofií. Nástrojem solidarity a společenského úsilí všech národů o zlepšení jejich dosavadních vztahů, zkrátka tím, co právě v sokolství funguje již od samého počátku. Společné problémy současného olympismu a sokolství můžeme stručně shrnout do několika bodů:

- stále se projevující vlivy nedemokratických tradic ve společnosti a následné obtížné prosazování etických a morálních hodnot olympismu a sokolství,
- olympijské a sokolské ideály nedokáží konkurovat současnému výkonovému pojetí sportu,
- nízká informovanost o olympijské a sokolské filozofii, z čehož pramení nezájem o tyto kulturní a duchovní tradice,
- zpochybňování významu a důležitosti olympijské a sokolské myšlenky dnešní společností,
- názorové diferenciaci na řízení, propagování olympismu a sokolství,
- závislost olympismu a sokolství na aktuální politické situaci a podřízení se společenském vývoji.

Snahou příspěvku bylo poukázat na společné, ale i rozdílné ideové zdroje, podněty, východiska a problémy dvou myšlenkově podobných výchovně-vzdělávacích systémů. Na základě toho, co zde bylo uvedeno je možné říci, že sokolství by mohlo být v dnešní době určitým vzorem pro olympismus. Olympijská myšlenka i přes svůj nesporný společenský a mezinárodní význam vyžaduje permanentní diskusi. Olympijská myšlenka je vzhledem ke svému zaměření schopna ovlivňovat společnost daleko více, než sokolství. Pokud představitelé současného olympismu, ale také sokolství chtějí aby jejich filozofie zůstala stále aktuální a do budoucna potřebná, je nutné toto úsilí zaměřit hlavně do výchovné a vzdělávací oblasti. Olympismus musí být stejně jako sokolství vnímán především jako výchovný systém. To je však možné jen za předpokladu, že budou naplněny vhodným obsahem a formou. Je to určitý druh odpovědnosti člověka za svou vlastní existenci.

REFERENČNÍ SEZNAM

- Coubertin, P. de (1977). *Olympijské paměti*. Praha: Olympia.
- Dovalil, J. et al. (2004). *Olympismus*. Praha: Olympia.
- Hodaň, B. (2000). *Tělesná kultura – sociokulturní fenomén: východiska a vztahy*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Hogenová, A. (2003). K filosofii Sokolství. In B. Hodaň (Ed.), *Sokolství od XIX. do XXI. století* (pp. 140–148). Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury.
- Nešpor, J. (2003). Hledání úlohy a místa sokolství v současné společnosti. In B. Hodaň (Ed.), *Sokolství od XIX. do XXI. století* (pp. 140–148). Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury.
- Tyrš, M. (1946). *Náš úkol, směr a cíl*. Praha: Nakladatelství ČOS.
- Tyrš, M. (1968). *Hod Olympický*. Praha: Olympia.

Mgr. Martin Černek, Ph.D.

KTV Pdf OU

Varenská 40a

702 00 Ostrava

e-mail: martin.cernek@osu.cz

SOKOL PHILOSOPHY AND OLYMPISM

The Sokol philosophy as a typically Czech socio-cultural phenomenon is, not only from the point of view of its main thought, essentially adherent to the Olympism idea and movement, but we also find here stimuli, resources, ways of relating and standards, which preceded modern Olympism. Sokol is a philosophy which has been presented and still presents itself to us via the Czech Sokol Society (COS). The Sokol idea is based on the general national profile of citizens, their culture, identity, quality and ideals. Sokol is a way to perceive and comprehend the world and focuses on being human in the ontological sense of the word.

The problem of responsibility arises, as it does with the bringing into reality of every great idea. If Sokol is responsible for the national moral profile of citizens, then Olympism is responsible for the nations as a complex. Responsibility in the sense of a whole can be expressed using the Greek term Areté. Basically the goal is, through training the human body, to achieve a state of harmony with the human soul. To be wholly responsible in the sense of self-overlapping to achieve a whole. Old Greek expressed this harmony as Kalokagathia. Sokol and Olympism are, in principle, forms of Areté. That is why we are concerned with that whole and fill it with such a content as to return it to its original position of esteem and respect - Areté.

Key words: *The Sokol, The Sokol philosophy, The Olympic movement, kalokagathia, areté, The Ancient Philosophy.*